

МЕДІАЦІЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Ковальова Ольга Вікторівна

*кандидат юридичних наук, завідувач кафедри оперативно-розшукової діяльності та інформаційної безпеки факультету № 3
Донецький державний університет внутрішніх справ
м. Кропивницький, Україна*

Сучасне кримінальне процесуальне законодавство являє собою достатньо виважений нормативно-правовий акт, який відповідає майже всім вимогам сучасності. Вказане підтверджується активним запровадженням процедури медіації, котра на сьогоднішній день може бути визнана альтернативним покаранню способом взаємодії між суб'єктом кримінального правопорушення та потерпілим. Враховуючи вказане, пропонуємо зупинитись на цьому питанні більш детально.

Відтак, у кримінальному судочинстві медіацією між потерпілим і правопорушником є процедура, завдяки якій потерпілий та обвинувачений за обопільною згодою та за допомогою третьої сторони як посередника – медіатора – можуть досягти згоди щодо відшкодування завданої шкоди та примиритися [1]. Посередником урегулювання конфлікту шляхом примирення є медіатор, який сприяє сторонам у реалізації їх прав на примирення, забезпечує встановлення між ними контакту, організує та проводить сам процес медіації. Під примиренням сторін необхідно розуміти добровільне волевиявлення потерпілого на прощення особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, та досягненню з нею згоди щодо порядку, розміру, умов усунення шкоди, яка була заподіяна діянням, і досягненню між ними миру [1]. Така позиція збігається із точкою зору, висловленою в постанові Пленуму Верховного Суду України від 5 листопада 2005 року № 12 «Про практику застосування судами України законодавства про звільнення особи від кримінальної відповідальності», про те, що примирення обвинуваченого, підозрюваного з потерпілим належить розуміти як акт прощення його в результаті вільного волевиявлення потерпілого, що виключає будь-який неправомірний вплив, незалежно від того, яка з сторін була ініціатором та з яких мотивів [2]. Отже, через процедуру медіації кримінальний законодавець робить спробу виправити особу, яка вчинила протиправне діяння без фактичного застосування кримінальної репресії. Основною вимогою процедури медіації є добровільність, яка полягає у взаємному прагненні сторін досягти певного консенсусу за допомоги незацікавленої особи, якою є медіатор.

Медіація може розглядатися як окрема факультативна стадія кримінального процесу або як спосіб реалізації законних прав та інтересів разом із судовим розглядом кримінальної справи. У деяких випадках медіація може бути альтернативою кримінальному процесу, якщо процедура була проведена до порушення кримінального провадження, відповідає інтересам потерпілого та правопорушника, а кримінальне правопорушення не пов'язане із публічним інтересом держави [3]. Альтернативний підхід означає, що медіація застосовується замість судового розгляду. Розглядаючи медіацію як додаток до офіційного правосуддя, необхідно звернути увагу на те, що вона застосовується паралельно з офіційною системою у випадках вчинення найбільш тяжких злочинів. Також медіація може застосовуватися й після винесення вироку у кримінальному провадженні чи навіть відбування покарання [4, с. 110]. Таким чином, медіація має місце лише тоді, коли кримінально протиправний конфлікт виник поза публічним інтересом держави. Хоча, в загальному розумінні, держава завжди зацікавлена у вирішенні ситуацій, пов'язаних із порушенням прав та свобод громадян. Однак, фактично, примирення може бути реалізоване виключно між особою, яка вчинила діяння і особою, яка від нього постраждала.

Процес медіації складається з таких етапів: – встановлення слідчим, прокурором, суддею низки підстав, які вказують на можливість закриття справи у зв'язку примиренням сторін; – визначення медіатора в даній справі і можливість проведення процедури медіації. Оскільки примирення – це процес добровільний, відбувається за згодою сторін, то слідчий або прокурор пропонують сторонам визначити особу медіатора; – одержання медіатором у випадку звернення до нього сторін інформації щодо кримінальної справи від прокурора або слідчого; – встановлення контакту та особиста зустріч з обвинуваченим. Медіація за своїм характером є процедурою, яка менш формальна порівняно з кримінальним судочинством і яка є необхідною для забезпечення встановлення контакту між сторонами, врахування їх особливостей, пошуку можливого варіанту вирішення конфлікту без жорстокого контролю з боку держави; – організація спільної зустрічі лише після попередньої зустрічі зі сторонами та повною їх згодою [4, с. 110]. Через виконання наведених дій, законодавець зробив спробу мінімізувати стресове навантаження на учасників медіації, встановити їх готовність до діалогу та можливого примирення. Важливим також є встановлення у кримінального правопорушника наявності бажання «спокутувати» свою провину перед потерпілим, оскільки тільки у такому випадку будуть реалізовані завдання медіації.

В.В. Землянська вказує на те, що необхідними умовами проведення медіації є: наявність потерпілого і злочинця; визнання обвинуваченим

факту своєї участі у злочині; добровільність участі сторін; конфіденційність медіації [4, с. 110]; – процедура медіації; – результат медіації у вигляді угоди про примирення або недосягнення порозуміння. Процес укладення угоди про примирення полягає в письмовому оформленні тих домовленостей між сторонами, що були досягнуті у попередніх стадіях. Договір про примирення укладається у письмовій формі і повинен містити дату; дані про сторони; інформацію про предмет спору; умови договору та строк його виконання; прізвище, ім'я, по-батькові медіатора; підписи сторін та медіатора [2]. Вимоги щодо розумності та співвідносності обов'язків сторін передбачають наявність зв'язку між тяжкістю злочину та видом покарання. Угода підписується у трьох екземплярах: по одному для кожної із сторін та один для інстанції, яка передала справу на медіацію. По завершенню переговорів медіатор готує та подає до органу, який направив справу на медіацію проміжний звіт про результати проведення медіації. Додатком до даного звіту є угода між сторонами [5, с. 5]. Отже, за рахунок вказаного доводиться результативність процедури медіації, а також основні домовленості, до яких дійшли її учасники.

Таким чином, проведене дослідження дозволило підсумувати, що на сьогоднішній день медіація є актуальною та прогресивною процедурою в межах відправлення правосуддя. Однак, нажаль, кримінальне процесуальне законодавства в частині примирення є не в повній мірі сучасним та потребує перегляду та взаємоузгодження із нормативно-правовою базою, яка регулює процес застосування медіації в Україні.

Література:

1. Закон України від 16 листопада 2021 року № 1875-IX «Про медіацію». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>
2. Про практику застосування судами України законодавства про звільнення особи від кримінальної відповідальності: постанова Пленуму Верховного Суду України від 5 листопада 2005 року № 12. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0012700-05#Text>
3. Рекомендація № R (99) 19 від 15 вересня 1999 року «Медіація у кримінальних справах». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_828#Text
4. Землянська В.В. Запровадження медіації у кримінальне судочинство України. *Прокуратура. Людина. Держава*. 2004. № 6. С. 107-111
5. Свиридов Б. Реформування кримінальної юстиції з позиції подальшої гуманізації кримінальних покарань. *Правовий тиждень*. 2008. №17-18. С. 5.